

مذاکرات مجلس

صورت مشروح مجلس روز یکشنبه ۱۹ بهمن ماه ۱۳۲۰

مطالب :

- ۱ - تصویب صورت مجلس
- ۲ - سؤال آقای مؤید احمدی راجع به املاک خوانین بختیاری و جواب آقای وزیر دادگستری .
- ۳ - بقیه شور اول لایحه املاک و اگذاری از ماده ۶ تا ماده ۱۱
- ۴ - بیانات آقای نخست وزیر در تعقیب بیانات جلسه گذشته آقای دشتی و اظهارات آقای دشتی .
- ۵ - موقع و دستور جلسه بعد - ختم جلسه

مجلس يك ساعت و نیم پیش از ظهر بریاست آقای اسفندیاری تشکیل گردید

صورت مجلس روز پنجشنبه ۱۶ بهمن ماه را آقای طوسی (منشی) قرائت نمودند

۱ - تصویب صورت مجلس

رئیس - در صورت مجلس نظری نیست (گفته شد - خیر) صورت مجلس تصویب شد .

۳ - سؤال آقای مؤید احمدی راجع به املاک خوانین بختیاری و جواب آقای وزیر دادگستری

رئیس - آقای مؤید احمدی سؤالی از آقای وزیر دادگستری داشتید . بفرمائید .

مؤید احمدی - خاطر مبارک آقایان مستحضر است در این چند سال اخیر يك قانونی از مجلس گذشت راجع به تعویض

املاک . که دولت در هر نقطه که صلاحیت میداند است املاک را عوض کرد مثلا املاکی را در شیراز گرفته و در خراسان عوض آنرا دادند که حالا تفصیل آنرا نمیخواهم عرض کنم يك قسمت هم املاک مازندران است که بطوریکه آقایان ملاحظه میفرمایند دولت این قانون را برای احقاق حق صاحبان املاک آورده است يك قسم هم قسم سوم است که شامل هیچیک از این دو نیست و آن این است که در سه سال اخیر يك امریه صادر شد که خوانین بختیاری هر چه املاک دارند آن املاک

(مطابق قانون ۸ آذر ماه ۱۳۰۵)

این مذاکرات مشروح بیست و دومین جلسه از دوره سیزدهم قانون گذاری

اداره تند نویسی و تحریر صورت مجلس

اسامی غائبین جلسه گذشته که ضمن صورت مجلس خوانده شده :

- غائبین بی اجازه - آقایان : تولیت - موثر - صدر - محمدریجانی - خواجه نوری - اکبر - مهندس - جلایی - مؤیدفرامی - اصفهانی - فاطمی - دکتر ادهم - دهستانی - آصف - نهرانچی - صادق وزیري - معذل .
- دیر آمدگان بی اجازه - آقایان : سزاوار - دکتر طاهری - ناصری - بهمن اسفندیاری - نیکپور - خسروشاهی - مسعودی - مستشار دشتی - نقابت - اردبیلی - نصرتبان .

را بفروشد هر چه گفتند مطابق قانون تعویض ما حاضریم قبول نشد و گفتند باید خودتان بفروشید و پولش را بردارید و هر چه میخواستند بخرید در صورتیکه يك عده از آنها محبوس بودند و يك عده دیگر هم در طهران تحت نظر بودند و نمیگذاشتند حرکت کنند و با این ترتیب بدیهی است که نمیتوانستند ملک خود را در محل بفروشند ولی متصل با آنها فشار می آمد که بفروشید و برای انجام این نظر دستور صادر شد که محصول املاک آنها ضبط شود تا آنها مجبور شوند املاک خود را بفروشند گرچه ظاهرش این بود که میگفتند پول محصول آنها در بانک گذارده میشود ولی هر کس از وضعیت خالیجات اطلاعی داشته باشد میداند که چه قسم ضبط میکنند ملکی را که شصت تومن اجازه داده بودند بعد از آنکه دولت فروخت بدو هزار تومن رسید و يك عده از این قبیل معاملات کردند که حالا با آنها کاری ندارم. آقایان میدانند در جنوب املاک اربابی که نزدیک شهر و حومه است تومانی پنجشاهی عایدات دارد يك قدری هم که از حومه بالاتر برود ده نیم و يك قدری بالاتر که بکوهستان نزدیک میشود ده يك عایدی میدهد. بنده يك ملکی را سراغ دارم در بختیاری که چهل و پنج هزار تومن اجازه بود بصد هزار تومن فروخته شد و سندش در محبس تنظیم شده در صورتیکه اگر ده يك حساب کنیم چهارصد هزار تومن قیمتش است و اگر ده نیم حساب کنیم هشتصد هزار تومن میشود. خواستم از آقای وزیر دادگستری سؤال کنم چون این قانون شامل حال آنها نمیشود و قانون تعویض هم شامل حال آنها نیست دولت برای آنها چه فکری کرده است. عرضم همین بود.

وزیر دادگستری - موضوعی را که نماینده محترم اظهار نمودند در هیئت دولت هم سابقه دارد و انحصار به بختیارها تنها هم ندارد بعضی از طوایف و عشایر دیگر هم بودند که آنها هم در این بابت اظهاراتی کرده و شکایت کرده اند که مورد بررسی دولت واقع شده است و کمیسیون مخصوصی برای اینکار معین شده مرکب از نمایندگان چند وزارتخانه که مشغول رسیدگی و تکلیف موضوع هستند و تصور میکنم

عزیز ب نتیجه اش حاصل شده و باطلاع آقایان خواهد رسید.

۳ - بقیه شور اول لایحه املاک و گذاری
از ماده ۶ تا ماده ۱۱

رئیس - ماده ششم قرائت میشود.

ماده ششم - هر کس بهر عنوان (اعم از مالکیت یا وقفیت) نسبت بهین املاک و گذاری یا متعلقات و حدود آن و یا شکایتی راجع به مایات و تصرفات با واسطه یا بلا واسطه اعلیحضرت پادشاه سابق و مأمورین ایشان داشته باشد باید در ظرف مدت شش ماه از تاریخ اجرای این قانون شکایت خود را باین هیئت بنماید خواه بعنوان تصرف غیر قانونی باشد و خواه نسبت بمورد گفتگو درخواست ثبت بنام اعلیحضرت پادشاه سابق شده و یا نشده باشد و سند معامله رسمی بوده ملک در دفتر املاک ثبت شده یا نشده باشد.

تبره - هیچ دادگاه دیگری صلاحیت رسیدگی باینگونه دعاوی را (خواه راجع بعین باشد یا منافع) نخواهد داشت.

رئیس - آقای مجد ضیائی.

مجد ضیائی - عرضی که دارم در قسمت قنوت و رودخانه های مختص مالکین و زارعین است چه در طهران و سایر نقاط مباشرین املاک برای آب یاری املاک مخصوص برده اند در این ماده بطور واضح اشاره بآنها نشده یا بطور اجمال بوده جایی که از نقطه نظر محلی بنده اطلاع کامل دارم و شکایاتی هم به مجلس شورای ملی رسیده ابررود زنجان و آبادی های اطراف ابررود است که منحصرأ از آب رودخانه اختصاصی قصبه ابررود و یازده آبادی استفاده مینمودند از موقعیکه تا کستان جزو املاک مخصوص شده از هشت فرسخ فاصله تمام آب مزارع و دهکده ها را در این چند ساله بقا کستان برده علاوه از عایدی همگفتی که از تا کستان عاید شده دخل های گزافی هم از خورده مالکین و زارعین نمودند در نتیجه بیش از سیصد هزار تومن صدمه بر عایا در این چند ساله وارد شده و چقدرها درخت خشک و مزارع از بین رفته چیزی که مورد توجه آقایان خواهد بود پس از بردن آب جریبی يك تومن هم از صاحبان آب پول میرابی دریافت نموده اند از جناب آقای وزیر دادگستری تقاضا دارم چنانچه

این ماده شامل اهالی ابررود است و میتواند دادخواهی نمایند توضیح و بیان فرمایند والا در این ماده در کمیسیون تأمین آسایش آنها را بفرمایند پیشنهادی هم در این باب تقدیم میشود که در کمیسیون مورد توجه آقایان محترم خواهد شد.

وزیر دادگستری - آنچه که بنده استنباط کردم از فرمایش نماینده محترم راجع بقنوت و رودخانه ها بود قنات آنچه که مستقل است مشمول این ماده هست و آنچه که مستقل نیست با تصریحی که در ماده دارد و مینویسد نسبت بعین املاک و گذاری یا متعلقات و حدود آن. این کلمه متعلقات شامل قنات و رودخانه هم میشود.

رئیس - آقای بهبهانی

بهبهانی - بنده حذف ماده را معتقدم و پیشنهادی هم کرده ام و تقدیم شده.

رئیس - آقای انوار

انوار - این ماده چنانچه آقایان محترم نمایندها توجه داشته باشند کاملاً اشخاص مظلومی که در مملکت ما از رفتن املاک و علاقه جانشان صدمه بآنها وارد آمده در این ماده باید بتظالمشان رسیدگی شود حتی اشخاصی که باید ادعا کنند واقعه دعوی کنند نسبت باین املاک مغضوبه حالا این اشخاصی که دعوی دارند سر ملک و باغ و جنگل و يك دسته هستند مثل ابررود که آقای امیر لشکر خدایار خان مأمور بوده رفته است دهات ابررود را مجاناً خط نه رویش کشیده است و سیاه دهن را برگردانده است و تا کستان کرده است حالا چند سال است دهات ابررود قاعاً صف صف شده است و آقای خدایاربان این خدمت را کرده است این يك دسته هستند که دعوی دارند و املاک و آب آنها رفته است اینها چکار کنند ده سال پانزده است که این سر لشکر رفته است و در آنجاها يك همچو فتحی کرده است اینها را چکار بکنند و چطور برگردانند این هم يك دسته. يك دسته هم که بدبختانه یا خوشبختانه اراضی آنها نزدیک اراضی املاک مخصوص واقع شده که قابل بوده در تصرفات شاه واقع شود با دوربین نگاه کرده اند تا آنچه که زمین معلوم بوده است

رفته اند و آنها را ضبط کرده اند حالا دعوی این ها راجع بحدود است که این اراضی مال رعایا بوده است و ظلم دارند که حدود ما را برده اند اراضی ما در این حدود واقع شده و تکلیف اینها هم باید معلوم شود و يك دسته هم بیچاره هائی هستند که بتحریر يك روزنامه ها که وطن در خطر است و بیایند مملکت را آباد کنید و آمدند این تاجر و آن تاجر را دیدند که بیایند شرکت تشکیل دهند گفتند چرا معطل هستید گفتند چه شرکتی آمدند و شرکت طبری را تشکیل دادند و گفتند عوض اینکه تراورس را از فرنگستان و روسیه میآورند این شرکت کارخانه بسازند و تراورس تهیه کند برای مملکت بیچاره حاج معین التجار رئیس التجار فلان د کتر آمدند شرکت تشکیل دادند بنام شرکت طبری اهالی مازندران بیچاره هم هر کس که پولی داشت میداد برای تشکیل این شرکت تا تشکیل شد و آمدند نزدیک محمود آباد و کارخانه الوار درست شد و خوشحال شدیم که راه آهن ما تراورس تهیه شد و راه آهنی که قانونش در دوره پنجم از مجلس گذشت الحمد لله تراورس در خود ایران تهیه میشود و این پولی که برای راه آهن خرج میکنیم نصفش میرود باین جنگل مازندران و مازندران آباد میشود این فکری بود که این بدبختها داشتند برای تشکیل شرکت و بعد از طرف فرماندار راپورت شد که تراورس ترقی کرده است گفتند آقای امیر لشکر تو وزیر فوائد عامه هستی برو چکار کن چطور کن بعد آقایا رفت شرکت طبری را ضبط کرد چطور ضبط شد همه شاهدید و دیدید خدا شاهد است تجاری و کارخانه را با اسبابش تماماً برداشتند و بردند حالا هر دست و در میداشتند از این تجار بوی خون می آید از خرطوم او. اینهم يك دعوی است يك دعوی دیگر هم هست راجع بوقفیت است همانطور که مخبر کمیسیون در کمیسیون به آقای وزیر دادگستری تذکر دادند املاکی است که شاه سابق اجازه کرده بعنوان وقف بسالی دو بیست تومن و سالی پانزده هزار تومن شانزده هزار تومن از آنها برداشت کرده است الهیة علی الراوی در این جا هیچ اشاره به آقای وزیر دادگستری

نیست که گاهی سوء ظن پیدا میشود سوء ظن نیست یقین است در آنجائی که نوشته اند که نماینده مالیه برود رسیدگی کند چرا نماینده اوقاف نوشته اند که نماینده اوقاف برود رسیدگی کند و دخالت کند يك دسته دیگر هم راجع جنگل ها است که آمده اند تمام آنها را ضبط کرده اند و جنگل ها که جزء املاك نیست .

جمعی از نمایندگان - جنگل ها جزء املاک کند

انوار - بسیار خوب جنگل اگر جزء املاک است من حرفی ندارم اگر یادتان باشد در ماده که سابقاً از مجلس میگذشت بنده گفتم که جنگل مال اشخاص است و موافقت کردند که جنگل مال دولت باشد آقایان شاید یادشان باشد در آن دوره که بودند که این مذاکرات را بنده در آن دوره کردم بنده کاملاً محافظ اموال ملت هستم اینها را خواستم تذکردهم که آقای وزیر دادگستری در نظر داشته باشند که این اشخاص تماماً حق دارند شکایت کنند يك قسم دیگر هم هست که بنده بعنوان تبصره سوم پیشنهاد میکنم در دوره شاه سابق و معتمدین شاه سابق و آلهائی که در دستگاه او دارای نفوذ بودند و حقیقتاً کسی جرأت نمیکرد از دست آنها شکایت کند بوزارت عدلیه یا جای دیگر و آنها نیز املاکشان را باین ترتیب تهیه کرده اند چون بهترین موقعی که می شود بدرد مردم خورد این موقع است بهمین جهت بنده پیشنهاد کرده ام که دعاوی اشخاصی که متظلم واقع شده اند در دوره شاه سابق از اشخاصی که نزدیک شاه بوده اند یا آلهائی که در دستگاه او دارای نفوذ کامل بوده اند عنوان قانونی داشته باشد و بتوانند آنها نیز در این محاکم اقامه دعوی کنند این پیشنهاد من است که تقدیم می کنم ولی آن پیشنهاد راجع باوقاف موقعش رسیده است و آنوقت پیشنهاد خواهم کرد که راجع بموقوفات خاصه و موقوفات عامه نماینده اوقاف و متولی هم در موقع محاکمه حاضر باشند

وزیر دادگستری - مطالبی که آقای نماینده محترم تذکر دادند البته مقصودشان شرح و بسط جریانی بود که

خودشان در نظر داشته و بالاخره منظور ایشان از هر جهت در این لایحه تأمین شده است و حدود و متعلقات املاک و اینها هم در نظر گرفته شده است حالا هر چند دسته میخواهد باشد بهر عنوان باشد ذکر شده که با آنها بچه ترتیب رفتار شود و احقاق حق آنها کاملاً بعمل خواهد آمد در موضوع وقف هم در اینجا پیش بینی شده اعم از مالکیت و وقفیت و غیره . اما راجع به نماینده اداره اوقاف که تذکر دادند ایشان که سابقه دارند و البته آقایان دیگر هم در ضمن قرائت مواد ملاحظه خواهند فرمود که نوشته اند و اختیار داده ایم به هیئت ها که در هر موقع که لازم باشد از ادارات مختلفه و اشخاص مختلفه توضیحات لازم را بخواهند و آنها هم باید بدهند و این منظور تأمین است و احتیاج بذکر ندارد با اینحال پیشنهاد ایشان در کمیسیون مطالعه می شود .

رئیس - آقای طوسی

طوسی - عرضی ندارم

رئیس - آقای دکتر سمیعی

دکتر سمیعی - بنظر بنده در این ماده از دعاوی منقول اسمی برده نشده است يك عده هستند که این دعاوی را دارند و معلوم نیست که کدام از این هیئت ها باید نسبت باین موضوع رسیدگی کنند و برای روشن نمودن ذهن آقایان توضیحاتی عرض می کنم . در اوایل سال جاری عده از مأمورین دفتر املاک بفرماندار رشت مراجعه کرده پانصد نفر زارع

یکی از نمایندگان - خانوار

دکتر سمیعی - این پانصد نفر البته خانوار است برود و این صرف نظر از اینکه يك خسارت کلی متوجه مالکین گیلان شد علاوه بر آن مبلغی هم از مالکین گرفتند بطوری که هر خانواری بایستی سیصد تومان وجه نقد بدهد مالکین گیلان این مبلغ را تحصیل کردند گمان می کنم چهارصد خانوار هر خانواری سیصد تومان وجه نقد داشتند و بمالداران فرستاده شدند البته انتظار ندارم که این وجه

بمالکین داده شود ولی انتظار دارم که این وجه وصول شود و برای عمران و آبادی صرف شود . یکی هم مستأجرین سابق املاک مالداران قبل از اینکه ملک از آنها انتزاع شود و بتصرف شاه سابق در آید مستأجرینی داشته که این ها مخارجی کرده اند و مساعدت و وجوهی پرداخته بودند که آنها از بین رفته است و آنها هم یاز بین رفته و حالا آنها هم ادعائی دارند و یکی هم مربوط بشهرداری ها است که دعاوی دارند مخصوصاً شهرداری طهران که شاید بیست و پنج ملیون از عایدات شهرداری خرج بناها و املاک شط سابق شده است این ها را هم باید تکلیفش را معین کنند چون عایدات که از هر شهری گرفته می شود باید صرف خود آن شهر بشود البته این مبلغ که از عایدات شهرداری ها صرف قصور شده است بایستی وصول شود یا اینکه عین همان ساختمانها را پس بدهند یا بترتیب دیگری وصول و صرف شهرها شود

وزیر دادگستری - اینکه در این لایحه راجع باموال

منقول ذکری نشده است برای این بود که سابقه نداشت این موضوع و شکایتی هم در این باب نرسیده بود و منظور از این لایحه املاکی است که اهمیت داشت و خواستیم حقوق مالکین و افراد تأمین شود و باین جهت این لایحه پیشنهاد شده و افراد اگر مطالباتی از این قبیل داشته باشند بایستی اظهار کنند و اثبات کنند دعاوی و مطالبات خودشان را و البته رسیدگی می شود و داده می شود و اما راجع بشهرداری ها آن معالجب روشن تر است اگر شهرداری طهران دعاوی داشته باشد یا مخارجی کرده باشد البته صورتش هست و البته طلب شهرداری طهران پرداخته می شود

رئیس - آقای طباطبائی

طباطبائی - عرضی ندارم

رئیس - آقای ملک مدلی .

ملک مدلی - عرضی ندارم .

رئیس - آقای نقابت .

نقابت - بنده در کلیات عرضی نکردم برای اینکه وقت

تلف نشود ولی در متن مواد بعضی اصلاحاتی که لازم است عرض میکنم این جا متن این لایحه واجد دو ماده است یکی ماده شش است یکی ماده ۱۴ و بقیه مواد تشریفات است از قبیل طرز رسیدگی و تشکیل دادگاه و چیزهای دیگر در ماده شش راجع بطرز و کیفیت اقامه دعوی است ولی البته این لایحه بایستی در طرز اقدام و اقامه دعوی مدعی را محدود کند ولی محکمه را نباید در طرز دادن حق محدود کنند مدعی در جائی که برای رسیدگی معین شده میرود و میگوید و شرح دعوايش را مینویسد و میدهد ماده شش مدعی را محدود کرده است که همه حرفی را نباید بگوید يك حرف های معینی را باید بگوید البته تا این درجه نباید محدود شود اصولاً چون بنا بر احقاق حق است اولاً يك عبارت از این ماده افتاده است که در کمیسیون ما اصلاح کردیم و بعد هم آقای وزیر موافقت کردند و در چاپ ساقط شده است عبارت اینطور بوده که هر کس بهر عنوان اعم از مالکیت یا وقفیت نسبت بعین املاک و اگذاری یا متعلقات و حدود آن شکایت یا ادعائی داشته باشد یا شکایتی راجع بعمالیات داشته باشد آن کلمه ادعائی یا شکایت ساقط شده و بهمین جهت عبارت هم غیر مفهوم و ناقص است این جمله اصلاحی را استدعا میکنم که اضافه بفرمائید . . .

وزیر دادگستری - اصلاح شده .

نقابت - عبارت که چاپ شده این است که هر ادعا و شکایتی نسبت بعین املاک و کلمه منافع ساقط شده است و حال آنکه اقتضا دارد که کلمه منافع اضافه شود نسبت بعین یا منافع املاک نوشته شود زیرا مدعی را بایستی محدود کرد که مدعی بگوید ملک را غصباً گرفته و بقاعده غصب هر غاصبی ضامن منافع مستوفات و غیر مستوفات است بایستی بدهد و باید این موضوع را در شور دوم در کمیسیون اصلاح بفرمایند مدعی نسبت بمنافع اظهار خودش را بکنند منتهی رسیدگی هائی میشود در مورد غصب بیک میزانی با اصول کدخدا منشی بادعای او رسیدگی شده و يك مبلغی هم برای منافع منظور شود ولی بایستی مانع او نشود که نسبت باین

موضوع اقامه دعوی کند و بنده تصور میکنم تعمد بوده است در اینجا که کلمه منافع ذکر نشده است و علت اینکه عرض میکنم تعمد بوده است قرینه است که در عبارت تبصره دیده شده و در آنجا حق صلاحیت اقامه دعوی را نسبت به منافع ساقط کرده است و این قسمت در نظر گرفته شود نکته سوم این است که یکی از طرق بدست آمدن این املاک طرق محاکمه است فرض فرمائید که وکیل اعلی حضرت پادشاه سابق اقامه دعوی کرده است بر علیه زبندی یا اعتراضی به ثبت او کرده است یا بحد او اعتراضی کرده یا اینکه خود شاه سابق تقاضای ثبت کرده و شخص معترض جرئت نکرده اعتراض کند بهر حال یکی از طرق بدست آمدن این املاک از این طریق و دادرسی یا داوری در محاکم بدست آمده البته من نمیخواهم بگویم که محاکم تحت تأثیر واقع شده و ترسیده اند که بر علیه شخص پادشاه حکم صادر کنند این حرف را نمیخواهم بزنم زیرا شأن محاکم اجل از این است که تحت تأثیر واقع شوند ولیکن خود مدعی علیه لافاقل تحت تأثیر واقع شده و در محاکمه دفاع حسابی نکرده اسنادی داشته اند و نداده اند اگر در مرحله بدوی حکم بر علیه او صادر شده پژوهش بخواسته یا به مرحله فرجامی رفته یا وکیل مدعی تحت تأثیر واقع شده و احياناً رفته است دنبال اینکار در هر حال از این موارد زیاد است اگر موافقت فرمائید در آنجا که ذکر شده و خواه نسبت به مورد گفته شود درخواست ثبت بنام اعلی حضرت پادشاه سابق شده و یا نشده باشد و خواه سند معامله رسمی بوده و ملک در دفتر املاک ثبت شده یا نشده باشد اضافه کنیم خواه از طریق داوری یا داد رسی بدست آمده باشد که اگر بعداً کسی اقامه دعوی کرد در هیئت رسیدگی و درخواست رسیدگی کرد جواب خواهند داد که به موجب حکم ابرام شده دیوان کشور یا به موجب حکم داوری یا به موجب حکم غیابی که اعتراضی نشده است ما این حق را بدست آورده ایم و باین ترتیب حق آورد میشود و در این ماده در جزء خواهها این يك خواه ذکر نشده توجه فرمائید که این يك نوع هم در این ماده پیش بینی شود يك قسمتی که اشکال عبارتی بود که اصلاح فرمودند دومی آن راجع به منافع بود که وعده دادند در کمیسیون اصلاح

فرمایند سومی هم راجع به داوری و دادرسی است این را هم اصلاح فرمایند
وزیر دادگستری - بای این ماده ۶ یکی از مواد مهم این لایحه است که در واقع راه میدهد به ارباب حقوق که دعاوی خودشان را نسبت باین املاک بکنند این جا راههای زیادی باز شده است که تأمین حقوق آنها باین وسائل بعمل می آید. اما راجع به موضوع منافع که آقای نقابت تذکر دادند البته نماینده محترم در کمیسیون هم تشریف داشتند و خاطرشان می آید که آنجا هم در این مطلب صحبت شد بای بنده سر بجا عرض میکنم که در این موضوع منافع در این ماده تماماً گذاشته نشده برای اینکه بنظر خیلی مشکل می آید هم تشخیص هم ورود در این موضوع بعنوان پرداخت منافع و چیز بنهایی هم نیست این مطلب خصوصاً این که ملاحظه فرمائید که ما يك مطلب را از نظر دور داشته ایم که این املاک امرزمتعلق به ملت است در دست دولت هست ولی متعلق به ملت است (صحیح است) و منافع هم اگر از آنها حاصل شده است به ملت رسیده است و بنظر بند خیلی مشکل است که با اشکالاتی که در کار تشخیص حقوق افراد از باب منافع هست و هم از باب اینکه دولت بیاورد با این زحماتی که در امور مالی هست يك مبالغه هنگفتی از باب دعاوی منافع این املاک که اساساً تشخیص هم مشکل است بپردازند و بالاخره سر بجا عرض میکنم که این جا ما در نظر نداشتیم که منافع داده شود و در تبصره هم مخصوصاً قید کردیم راجع به منافع هم در دادگاههای دیگر پذیرفته شود و اگر اکثریت مجلس شورای ملی عقیده دارند که از مردم دیگر گرفته شود و باین اشخاص داده شود مطلبی است (جمعی از نمایندگان - خیر کسی موافق نیست) و اگر اکثریت مجلس تصویب کند در کمیسیون مورد مطالعه واقع میشود و نظر کمیسیون به مجلس می آید. راجع به موضوع اختلافاتی که از نظر دادرسی و داوری ممکن است پیش بیاید بنظر بنده این مطلب جزئی است و افرادش خیلی نادر است و تا بحال هم بنده نشنیده ام و پیشنهادی اگر در این موضوع

دادند به کمیسیون می آید و در کمیسیون هم مورد مطالعه واقع میشود ولی احکام محاکم را بنظر بنده مصلحت نیست با بنویسه ما متزلزل کنیم (صحیح است)
رئیس - آقای طهرانچی .
طهرانچی - بنده راجع باین ماده بر خلاف نظریه نماینده محترم آقای نقابت خواستم سؤال کنم که چون عبارت ملوری نوشته شده است که میشود در منافع هم ادعائی کرد در صورتیکه بنده مخالفم و نباید ادعا شود برای اینکه همانطور که آقای وزیر دادگستری فرمودند این عملی نیست و این دعوی تا حشر خواهد رفت و بنده با این موضوع کاملاً مخالفم و در منافع هم بایستی ادعا بشود (بعضی از نمایندگان - چرا؟) برای اینکه هر چه هست و نیست اگر دولت بدهد باز این دعاوی تمام نمیشود البته نسبت به وقف دولت خودش بدست عملی در نظر خواهد گرفت و وقتی که اصل املاک داده میشود مثل این است که منافع هم داده میشود و حالا در این ماده هم چون آقای وزیر دادگستری فرمودند که شامل منافع نیست بنده عرض ندارم.
رئیس - آقای ملک مدنی .
ملک مدنی - موضوعی که مطرح است موضوعی است که له و علیه خیلی دارد و تقاضا میکنم که هم آقایان رفقا هم آقای وزیر دادگستری توجه فرمایند و بنظر بنده يك موضوع مهمی است برای چه دولت این لایحه را آورده است در مجلس مدنی است گفته میشود که بنا است يك املاکی که از مردم گرفته شده است به صاحبان آنها مسترد شود دادگاههایی هم تشکیل میشود و همانطور که در جلسه قبل هم بنده این را عرض کردم بایستی اشخاص با صلاحیت و صحیح العمل از طرف دولت انتخاب شوند و احقاق حق اشخاص را بکنند یکی از آن مسائل هم همین موضوع منافع املاک است سوء تفاهم بشود يك اشخاصی را که در عرف همه يك اشخاصی بوده اند که مردمان عادی نبوده و يك انوریزه هم داشته اند و يك کارهایی هم کرده اند که مجلس و همه موافق نبوده اند با کار آنها البته اشخاصی هستند که حکومت آنها علیحده است و همه خوب

میشناسند آنها را و در عرف هم وقتی صحبت میشود انگشت شمار هستند یکی از کارهای خوبی هم که شده این است که دست این اشخاص کوتاه شده و محدود شده اند ولی اشخاصی هم بوده اند بیچاره و فقیر و املاک آنها را بدون اینکه پول بهشان داده شود تصرف کرده اند فرض کنید مزبده کوچکی که دو جریب سه جریب بوده است نمیدانم اصطلاحات ملکی ما زاندران و کیلان و گرگان چیست چون بنده زیاد با اصطلاحات ملکی آنها آشنا نیستم این ملک مجاورت داشته است با یکی از املاک شاه فلان مأمور املاک آمده است و این ملک را گرفته و جزء ملک ایشان کرده امروز این دادگاهی که تشکیل میشود بعقیده بنده اولین نقطه نظارش حفظ حقوق این اشخاص باید باشد چرا؟ برای اینکه این بیچاره بی دست و پا است و يك مأموری رفته است و بدون قبالة و هیچ سندی ملک او را برده و حالا دولت و مجلس میخواهند يك عمل عادلانه بکنند و نشان بدهند که بالاخره میخواهند دادخواهی کنند وقتی که يك دادگاهی نشست و دید که دو جریب ملک ازین پیرزن یا این پیر مرد را برده اند و هیچ چیزی هم در عوض نداده اند این را باید منافعش را بهش بدهند؟ (طهرانچی - گفتند تاسیه هزار ریال رامیدهند) اصلاً پول هیچ بهشان ندادند این مطلب متأسفانه جور دیگری تعبیر میشود که اشخاص می آیند و طرفداری از رویه میکنند که مخالف با اصلاح مالی و اقتصادی کشور است خیر همه کس طرفدار این فکر است که آن چیزی که مال يك اشخاصی بوده است که مجلس و دولت تعارض ندارند با آنها کمک شود بایستی آن مال دولت باشد و ملت هم ازش استفاده کند اما راجع به آن پیرزن هم حق گذاری این جور ایجاب میکنند که اگر دو جریب ازش غصب کرده اند حقش را بهش بدهند (صحیح است) بنده خواستم عرض کنم که نظر آقای وزیر دادگستری مخصوصاً نظر جناب آقای نخست وزیر را جلب میکنم در این قسمت که اگر ملکی را بدون هیچ سند و نوشته رفته اند و غصب کرده اند و تصرف کرده اند و عوض بهش نداده اند آنها را باید رسیدگی کنند و عوضش را بهش

بدهند والا آن چیزی را که عوض و قیمت داده اند که بنده حرفی ندارم و ما طرفدار آن نیستیم. (صحیح است).

رئیس - آقای دکتر سنک .
دکتر سنک - بنده برای اینکه این لایحه زودتر بگذرد و یک تصمیمی بگیرد خیال کرده بودم که اگر موقعی هم بدستم بیاید عرضی نکنم ولی این جا ناچار شدم که عریضی عرض کنم که آقای طهرانی هم التفات فرمایند اولاً آنچه را که در این جا صحبت می کنیم راجع به مازندران تنها نیست چون ما از مازندران بیشتر سابقه داریم بیشتر از آنجا صحبت می کنیم و الا کیلان هست گرگان هست کرمانشاه هست و سایر جاهای دیگر هم هست . فرض فرمائید در ده سال پیش یک ملک را از یک کسی خریدند یا گرفتند عایدی این ملک سالی هزار تومان بوده است و صد تومان دو بیست تومان سیصد تومان هم فرض فرمائید بهش داده اند تازه در این ده سال سالی هزار تومان ده هزار تومان از این ملک برداشت کرده اند حالا میخواهند آن ملک را پس بدهند همینطور پس بدهند این انصاف است ؟ بنده خواستم این را توضیح بدهم و در اینجا هم البته یک عده مازندرانی و تکابنی هستند و کسی هم وکیل خصوصی نیست ولی میدانم که آقایان صد در صد موافقت که بابت چاره ها کمات شود بنده هم برای تذکر عرض میکنم که این جا خدا است و وجدان است کسی هم نیست و کسی هم وکیل خصوصی نیست ولی انصاف بدهید آن کسی که ده هزار تومان در ده سال از ملکش استفاده برده اند حالا میخواهند ملکش را پس بدهند از آن ده هزار تومان صرف نظر کند ؟ چه جور صرف نظر کند (بعضی از نمایندگان - از چه محل بدهند ؟)

رئیس - آقای سزاوار .

سزاوار - البته بنده چون مخبر کمیسیون هستم یک وظیفه ای دارم که از نظر دفاع از گزارش کمیسیون عرض کنم ولی این قسمت عرض بنده مربوط بنظر کمیسیون نیست و مربوط بنظر شخصی خودم است و چون در کمیسیون هم نظرم تأمین نشد مجبورم در این جا عرض کنم . بنظر بنده موضوع

موارد بسیار است و بنظر بنده در این قسمت نسبت به عین املاک و اگذاری کامله منافع هم علاوه شود کافی است منتهی در طرز رسیدگی در ماده بعد اضافه میکنیم نسبت بآن قسمت هایی که تا سه هزار تومان یا پنجهزار تومان است حق مطالبه ندارد ولی نسبت به موقوفه و آنهایی که املاکشان را گرفتند بدون اینکه بهای آن پرداخت شود منافع آنها را بایستی بپردازند .

وزیر دادگستری - موضوعی را آقای سزاوار تذکر دادند بعقیده بنده بکلی خارج از مطلب ما است مطلب ما و موضوع این لایحه و اگذاری املاک و اگذاری است ایشان صحبتشان راجع به اجاره ملک موقوفه بود اجاره ملک موقوفه که برای تصرف ملک موقوفه نیست حالا باین صورت که ایشان فرمودند با بصورت دیگری است بنده اطلاع ندارم ولیکن این موضوع ممکن است مورد دعوی خصوصی باشد که صاحب حق اقامه کند و آنوقت البته احقاق حق میشود و برای ایشان بهیچوجه جای نگرانی نیست و احتیاجی باین که اسمی از آن در این لایحه برده شود نیست و راجع بمنافع هم بطور کلی عرض کردم آقایان هم متوجه هستند که در اینجا قید شده یک قسمت از این املاک بدون دریافت قیمتش که از باب آنها پرداخته شده است عیناً بهشان مسترد میشود میباید یک قسمت املاکی که چیزی شاید از بابت قیمت آنها داده نشده است این را هم عرض کردم با کیفیتی که حالا نسبت بتمام مملکت رعایت میشود اگر چه در کمیسیون مذاکره شد و بنده هم جواب دادم و آقایان هم تقریباً قانع بودند بعریضی که کردم ولی در این قسمت بنده عرض میکنم که دوات لازم میدانند که این مطلب را متذکر باشد که این مال مال عموم است و مال بنده و سایرین نیست حالا هم اگر پیشنهادی هم دارند میفرمایند و در کمیسیون هم مذاکره میشود (صحیح است)

جمعی از نمایندگان - مذاکرات کافی است .

طوسی - اجازه میفرمائید بنده عریضی دارم .

عده از نمایندگان - مذاکرات کافی است . رأی بگردد

رئیس - رأی گرفته میشود به کفایت مذاکرات موافقین برخیزند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد . پیشنهادات خوانده میشود . پیشنهاد آقای بهبهانی

چهار سطر اول ماده شش را باین طریق اصلاح مینمایم . ماده ۶ - هر کس بقتضای (اعم از مالکیت یا وقفیت) نسبت بعین املاک و اگذاری یا متعلقات و فروع و حدود آن حقی یا شکایتی راجع بقصر ف و عملیات با واسطه یا بلا واسطه مستقیم یا غیر مستقیم پادشاه سابق و مأمورین ایشان داشته باشند باید در ظرف مدت ششماه از تاریخ اجرای این قانون و اعلان تشکیل هیئت های رسیدگی شکایت خود را تا آخر ماده .

پیشنهاد آقای انوار

تبصره ذیل را بعنوان تبصره سوم پیشنهاد میکنم :

تبصره سوم - دعاوی اشخاص بر املاکی که در دوره پادشاهی پادشاه سابق به منتسبین پادشاه سابق یاد در دوره شاه سابق دارای نفوذ کامل بودند در همین محاکم پذیرفته خواهد شد .

پیشنهاد آقای مسعودی خراسانی

پیشنهاد میکنم در ماده ششم اعم از مالکیت یا وقفیت و چه املاکی که بنام موقوفه استان قدس رضوی ضبط شده ضمیمه شود .

پیشنهاد چند نفر از آقایان

تبصره ذیل را بعنوان تبصره دوم ماده شش پیشنهاد مینمایم : تبصره ۲ - دعاوی اشخاص بر اموال منقول نیز در همین محاکم باید قطع و فصل شود . دکتر سمعی - دادور - طلاش - انوار .

پیشنهاد آقای انوار

پیشنهاد میکنم در صفحه ۳ در سطر اول بعد از کلمه و حدود آن اضافه شود یا منافع الی آخر

پیشنهاد آقای محمد ضیائی

پیشنهاد میکنم بعد از کلمه شکایتی راجع بعملیات اضافه شود : ضبط آب انهار و قنوات املاک اشخاص

رئیس - ماده هفتم خوانده میشود :

ماده ۷ - اگر کسی مدعی باشد که انتقال دهنده باعلیحضرت پادشاه سابق یا کسی که ملک از او انتزاع شده حق انتقال نداشته و تصرفات او قانونی نبوده و شاکی ذیحق در آن ملک میباشد میتواند در ظرف مدت شش ماه مذکور شکایت خود را بدفتر هیئت رسیدگی تقدیم دارد مشروط بر اینکه قطع نظر از تصرفات اعلیحضرت پادشاه سابق و صدور سند مالکیت بنام ایشان از جهات دیگری ادعای مزبور ساقط نشده و قابل استماع باشد

رئیس - آقای بهبهانی

بهبهانی - عرضی ندارم

رئیس - آقای طوسی

طوسی - عرضی ندارم

رئیس - آقای انوار

انوار - بنده اولاً استدعا میکنم از نمایندگان محترم که بمرایض بیچاره ها هم کوشش بنمایند اگر بتکلیفی در اقلیت است داد نزیید نهایتاً آلهائی که اکثریت دارند چه جماعتی بالاتر از اکثریت است اگر صحبتی دارند بعد بیایند بفرمایند. خوشبختانه آقای رئیس الوزراء اینجا تشریف دارند بنده میخواهم يك مطالبی که اینجا اشکال پیدا کرده حل شود. يك معاملاتی بانك استقراری یا بانك ایران کرد این بانك بی پیر که حالا مثل بلای ناگهانی افتاده است بجان مردم و دست هم بر نمیدارد این بانك معاملاتی کرد آقای حسن مشار همان کسی که رفته است فرنگستان و هیگر بر نمیگردد این آمد رئیس بانك ایران شد و همه میدانند که هر کس که در مرکز بود یا خارج از مرکز آمدند يك قرضی از این بانك بهش چسبانده اند که در سنه فلان آمده است و از این بانك قرض کرده است و آمدند از مجلس هم يك ماده گذراندند که اگر يك کسی بدهکار است و ندارد بدهد و ارثش بدهد همان است که میرزا مهدیخان در احوالات نادر شاه افشار در آخرش نوشته است وقتی حکم شده رخانه يك چیزی بدهد اگر خانه ندارد از آن کوچه بگیرند اگر

آن کوچه ندارد از آن محله بگیرند اگر آن محله ندارد از آن شهر بگیرند و اگر آن شهر ندارد از آن مملکت بگیرند باین ترتیب این بانك هم باک بلای ناگهانی برای مردم درست شد حسن مشار هم (چون چاه کنده بود خنک نوری چاهش انداخت ولی زود در آمد) يك بلائیرا ایجاد کردند باملاك مرحوم سپهسالار و خانواده سپهسالار آقای رئیس الوزراء بخدای واحد قسم است من در حدود شصت و هفت سال دارم (جمعی از نمایندگان ... خیر بیشتر است) آقا هزار سال است و همینقدر افتخار میکنم که آمده ام اینجا و پشت این تریبون صحبت میکنم و از همه تان جوانترم ولی هر چه باشد عسرم رو به زوال است و طرف مردن است آقا يك عرضی را بنده بعرض شما میرسانم بعنوان تاریخ مطلع باشید خدا گواه و شاهد است که یکمرتبه مادر گیلان محاصره شدیم از چهار طرف. اردوی امیر مؤید از طرف مازندران اردوی سردار مظفر ایلاتو از طرف جنوب اردوی محمد خان رشید الملک از طرف غرب و آستارا بارون بختهای روس هم از طرف انزلی و يك عده مشروطه طلب بیچاره هم در این بین گیر افتاده بود ما در اینجا گیر افتاده بودیم خدایا تو میدانی که سپهسالار فرستاد عقب ما و گفت که شما نترسید من همانطور که برای کلمه محمد رسول الله استفاده ام بچگونه آخوند ملا محمد کاظم برای مشروطه هم همینطور گولامیخورید این مرد آنوقت این قیام را کرد و آمد در طهران آقای ذکاء الملک هم از دوره دوم در مجلس هستند آن قربانی که دوره دوم مرحوم سردار اسعد و سپهسالار داد همه تان مسبوق هستند این افتخار را در مشروطیت این دو نفر درست کردند و افتخار مشروطیت ایران را دارند در هر حال این ترتیب برای ما در گیلان پیش آمد و مرحوم سپهسالار رفقا الله کرد. من چون يك مدتی از دوره های قبل را در مجلس بوده امیدم که حسن مشار زندگانی اینها را بچه ترتیب انداخت و بچه صورتی انداخت که حالا من بزبان متظلم بزبان سوابق خدمتگذاری بعرض آقای رئیس الوزراء میرسانم که نسبت بدهای آنها که يك دعای بزرگی است در این ماده این

عبارتی که نوشته است با این عبارت فوراً ساقط نشده باشد این را بنده تصور میکنم که برای جلوگیری از دعوی ملکي مرحوم سپهسالار یا برای املاك فریمان یا املاك دیگری باشد حالا هر کجا باشد هر راهی دارید این سوابق را از برای کسانی که در زندگانی ایشان برای این ملت در یکروزهای سختی خدمت کردند ملاحظه کنید این است که لازم دانستم این مطلب را بعرض آقای رئیس الوزراء برسانم که این ماده بترتیبی مطلق است و حقوق آنها از بین می رود چنانچه مقتضی میدانند ترتیبی بدهند که این کلمه که اینجا نوشته شده است (از جهات دیگر ادعای مزبور ساقط نشده باشد) رفع شود چون میدانید در آن دوره چه جور ساقط میشد یعنی اگر يك چیزی معلوم نظر شاه سابق میشد فوراً ساقط میشد این جور نبوده است که سهل و ساده باشد و هر کجا را که نگاه میکرد و طرف نظرش واقع میشد فوراً وزیر عدلیه وقت هم میآمد و آن را درست میکرد و آن کار را انجام میداد این است که بنده با این عبارت مخالفم که در این جا مینویسد که از جهات دیگری ادعای مزبور ساقط نشده و همین اندازه که ساقط شده و لاش کنند و نمیشود باین ترتیب این حقوق را ساقط کرد حسن مشار این کارها را کرد این کارها از روی واقع و حقیقت بود ؟ خیر آمدند دعوی اشخاص را بر بانك تومانی ذوقران و سه قران خرید و تومانی تومانی بحساب آورد و این معاملات با این ترتیب واقع شده آقا این املاك را بدهید بهمین اشخاص آباد میکنند و شما هم استفاده اش را میبیرید و يك دینی بود که بنده داشتم و باین عرایض دین خود را ادا کردم و بعضی اعضاء دیوان کشور هم وارد بوده اند و میدانند و من باین عرایض دین خود را ادا کردم .

امیر تیمور کلای - با این قانون باید احقاق حق و زنده سپهسالار بشود پیشنهاد کنید .

وزیر دادگستری - از تار بچه ای که نماینده محترم آقای انوار فرمودند البته همه محظوظ شدیم اما راجع به مطلبی که ایشان بیان کردند هر چه تفحص کردم راجع به این ماده

دیدم هیچگونه ارتباطی با این ماده ندارد (صحیح است) ماده را میخواهم ملاحظه بفرمائید میگوید : اگر کسی مدعی باشد که انتقال دهنده باعلیحضرت پادشاه سابق یا کسی که ملک از او انتزاع شده حق انتقال نداشته و تصرفات او قانونی نبوده و شاکی ذیحق در آن ملک میباشد میتواند در ظرف مدت شش ماه مذکور شکایت خود را بدفتر هیئت رسیدگی تقدیم دارد مشروط بر اینکه قطع نظر از تصرفات اعلیحضرت پادشاه سابق و صدور سند مالکیت بنام ایشان از جهات دیگری ادعای مزبور ساقط نشده و قابل استماع باشد. ملاحظه میفرمائید که در این جا نه موضوع بانك روس و نه موضوعات خصوصی را که ذهن ایشان متوجه است در این ماده باشد بنده که ذهنم متوجه این مطلب نبود و کسی دیگر هم متوجه نبود که بگوئیم خواستیم فقط مطلبی را راجع به بانك روس یا جای دیگر گفته باشیم هیچ این نیست این جا ما در این ماده خواستیم تأمین کنیم حقوق اشخاصی که ممکن است آنها دارا بوده اند نسبت بیکدیگر و باینوسیله و اگر این ماده نبود ممکن بود که حقوق آن اشخاص فوت شود مثلاً شخصی ملک را فروخته است و حالا مطابق این قانون ملک فروشنده باید رد گردد دیگری می آید ادعا میکند که این ملک را که دیگری فروخته است حق نداشته بفروشد این ملک مال من است و باینوسیله بمن برسد پس بین آنها يك دعوائی ایجاد میشود مامی خواستیم حق این شاکی را تأمین کرده باشیم که بتواند بحق خودش برسد و با قطع نظر از این تصرفاتی که در این مدت بوسیله معاملاتی که با اعلیحضرت شاه سابق شده بود از جهات دیگری دعوی حقوقی آنها مرور زمان گرفته شده بتواند حق خودش را حفظ کند و منظور از این قانون این بود و بنظر بنده این ماده خوبی است که برای تأمین حقوق افراد معین کرده اند و جای سوء ظن در این ماده باقی نمیماند .

رئیس - آقای فرخ .
فرخ - بنده پیشنهادی داده ام بخوانند تا بعد عرض کنم
رئیس - آقای طباطبائی .

طباطبائی - عرض کنم يك نكته را بنده به آقای وزیر دادگستری حالا مقتضی میدانم تذکر بدهم و آن این است که در جلسه گذشته صحبت شد در ماده دوم برای ایشان مشکل بود استنباط این معنی که اکثریت مجلس بطور کلی با این طرز احقاق حق و رد کردن حقوق مردم موافق نیست و وقتی که رأی میگیرند معلوم میشود که اکثریت رأی نمیدهند و حالا ملاحظه بفرمائید که حتی مخبر کمیسیون هم که بایستی از لایحه دفاع کند با ما موافقت دارد و در مواد مخصوصاً گفتیم که موافق نیستند. این ماده تا اینجا که مینویسد شاکی مدعی شکایت نامه خودش را به هیئت رسیدگی تقدیم کند بنظر بنده کافی است این دو سطر زیادی است «مشروط بر اینکه قطع نظر از تصرفات شاه سابق الهی آخر» زیادی است این جهانی که فرض کرده است دو چیز است هر فرضی که شما داشته باشید این فرض در آن زمان يك امر مشروع یا يك كار عادی بوده است که ادعائی را ثابت کرده باشد هر چند آن فرض بنده نمیدانم چیست شما اصلاً جلو شکایت را نگیرید ادعارا محدود نکنید شما يك هیئت رسیدگی تشکیل میدهید بعد از ده سال پانزده سال بیست سال تعدی بمردم وحشت هم دارید از اینکه گفته شود این اموال مقصوبه است اقلاً بمردم حق شکایت بدهید تمام درب هارا بندهید منحصر بيك راهی که خودتان تشخیص میدهید نکنید بگذارید هر قسم شکایتی دارد هر قسم ادعائی دارد منقول یا غیر منقول بکنند شکایتشان را بگیرد رسیدگی کردن و بمرض و ادعای مردم رسیدن دیگر شرط نمی خواهد ماده است نوشته اند که اگر کسی مدعی است که انتقال دهنده بشاه سابق یا ملکی که از او انتزاع شده حق انتقال نداشته و حالا میخواهد بیاید شکایت کند بپذیرد تا اینجا که عرض میکنم آن شکایت نامه را بدفتر رسیدگی تقدیم دارد تمام شد کافی است اما این شرط مردم را محدود میکند و حق مردم را از بین میبرد و مردم را باز دچار همان مضیقه ها و مشکلاتی که در مواد دیگر هم بنده توضیح دادم و تکرار نمیکنم خواهد کرد.

وزیر دادگستری - متأسفانه وقتی که اسان با سو وطن

ادعارا بر من بکنند پس يك حق قانونی است که ایشان از خودشان سلب کرده اند برای اینکه بموقع اظهار بکرده اند در اینجا حق دو طرف منظور شده نخواسته ایم برای دولت حقی منظور کنیم و نخواسته ایم اشکال تراشی برای کسی کرده باشیم و نخواسته ایم جلو احقاق حق کسی را گرفته باشیم و بنظر بنده مطلب روشن است و اشکالی ندارد.

جمعی از نمایندگان - مذاکرات کافی است.

رئیس - پیشنهاد آقای فرخ قرائت میشود.

پیشنهاد آقای فرخ

بنده پیشنهاد میکنم که در ماده هفت بعد از جمله (و تصرفات او قانونی نبوده) این جمله علاوه شود: «و یا انتقال دهنده از اعمال دولت یا شاه سابق بوده»

رئیس - ماده هشتم قرائت میشود.

ماده هشتم - پس از انقضای مدت شش ماه مذکور هیچگونه شکایت و ادعائی نسبت با مملکت و اگذاری نه در این دادگاه و نه در هیچ دادگاهی پذیرفته نخواهد شد.

رئیس - آقای بهبهانی.

بهبهانی - بنده پیشنهادی داده ام.

رئیس - آقای دکتر جوان.

دکتر جوان - عرضی ندارم.

رئیس - آقای طوسی

طوسی - بنده عرایض دیگری داشتم ولی از این موقع استفاده میکنم و این عرض را میکنم بنده می بینم که هم مجلس و هم دولت و همه بالاتفاق معتقدند که این قانون هر چه زودتر بگذرد و يك نفر از آقایان رفقای محترم ما در خارج فرمودند و بنده هم کاملاً معتمد که این مطلب انجام شود ولی چیزی که هست یکی اینکه آقایان مالکین اینجا تشریف دارند یکی هم بنده میل دارم زیاد حرف زده باشم برای اینکه اینها را راضی کرده باشم (صحیح است) اگر مطابق مقررات این است که پیشنهادات برود بکمیسیون در مجلس در شور اول دیگر لازم نیست زیاد حرف زده شود و اگر بنا است تعجیل در این کار بشود بنده معتمد همان مقررات را اجرا کنید شور

اول زود تمام بشود که هم آقایان زودتر راحت بشوند و هم مردم بحقشان برسند

رئیس - آقای مخبر فرهمند

مخبر فرهمند - بنظر بنده تصور میکنم این شش ماهی که اینجا ذکر شده است برای اشخاصی که خارج از مملکت ایران باشند کافی نیست ممکن است يك اشخاصی باشند در اروپا و آمریکا که اولاً این خبر با آنها دیر برسد بعلاوه وسائل ارسال اسناد و مدارك را نداشته باشند و البته این حق از آنها ممکن است ساقط بشود بنده عقیده ام این است برای اشخاصی که خارج از ایران هستند این مدت اضافه شود

وزیر دادگستری - این صحبت در کمیسیون هم شد آقای مخبر فرهمند تصدیق میفرمائید که پنج شش ماه است این موضوع مطرح است و بهر جا که میبایستی خبر برسد رسیده است و بعلاوه شش ماه در ماده وقت گذاشته شده است از اقصی نقاط هم خبر میرسد با این حال میل دارند پیشنهاد بفرمایند.

رئیس - آقای طباطبائی

طباطبائی - در اطراف مواد و مطالبی که اینجا درش صحبت میکنیم گاهی يك فرمایشانی هست که اگر مربوط هم نیست بموضوع ناچار وقتی گوش میکنیم باید جواب هم بدهیم آقای وزیر دادگستری فرمودند سوء ظن هم که باشد اینها نیست آقای بنده سوء ظن ندارم در ماده دوم وقتی که صحبت میکردیم یکی از رفقای محترم یا آقای دشتی يك چیزی گفتند آقای وزیر دادگستری بعد از عرض بنده این را اشاره کردند و حالا هم دیدم که آقای طوسی فرمودند که اگر مطالبی گفته میشود ممکن است مردم خوششان بیاید و چون خوششان می آید ممکن است بیشتر صحبت بشود اگر يك چنین چیزی هم باشد نهایت افتخار من است که دارای همه و استعدادی باشم که در مجلس اگر صحبت میشود حرفی بگویم که مردم خوششان بیاید. ما برای مردم در اینجا جمع شده ایم و برای مردم صحبت میکنیم اگر بنا بود اینطور نباشد مثل ادارات دولتی کمیسیون تشکیل میدادیم درب را می بستیم و میگذازیدیم...

رئیس - آقا راجع به حق و حقیقت باید صحبت کنید برخلاف حقانیت نباید صحبت کرد .

طباطبائی - اینجا مجلس است و یک نفر نماینده حق دارد همه جور صحبت خودش را برای مردم بکنند . . .

یهمین اسفندیاری - برای ضرر مردم !

طباطبائی - این دیگر تشخیص با خود مردم است دیگر آقا الله مردم که نیستند :

حمزه تاش - یک نفر از افراد مردم هم خود ما هستیم .

طباطبائی - و اما ماده: پس از انقضای این مدت دیگر هیچ ادعائی شکایتی نسبت به املاک و اگذاری نه در این داد گاه و نه در هیچ داد گاهای پذیرفته نمیشود . چرا ؟ بنده میخواهم بفهمم که فلسفه و حکمت این چیست که شما شش ماه وقت میگذارید بعد اگر بنده شکایت دارم هیچ محکمه ای شکایت مرا نپذیرد ؟ برای چه ! در کجای دینا سلب حق شکایت از مردم میشود ! برای چه ! (همه مه بین نمایندگان) اجازه بفرمائید باید اینجا صحبت کنیم اینجا مینویسد پس از انقضای مدت شش ماه مذکور هیچ شکایتی نه در این داد گاه و نه در داد گاههای دیگر پذیرفته نمیشود (بعضی از نمایندگان - بسیار خوب است) اجازه بفرمائید داد گاه را بگذارید شکایات را بپذیرد عرض حال و تظلم و ادعای بپذیرد یک تشریفات و مقرراتی دارد اگر مشروع و قانونی بود درس وارد میشود والا رد میکنند . اینجا نوشته که نه در این داد گاه ، کدام داد گاه یعنی همین هیئت رسیدگی این را که فرمودید داد گاه نیست اسمش را که هیئت رسیدگی گذاشتید اگر داد گاه است تشریفات و مقرراتی دارد شما فرمودید این دوسه نفر هیئت رسیدگی است و در توضیحات خوتان هم فرمودید که داد گاه و محکمه نیست باز در اینجا مینویسد داد گاه .

یک نفر از نمایندگان - اصلاح عبارتی است ممکن است پیشنهاد بفرمائید .

وزیر دادگستری - بنده اجتناب میکنم از اتلاف وقت ولی متأسفانه نمیشود . عرض کنم اولاً بنده تصدیق میکنم که

یک اصلاح عبارتی در اینجا باید بشود و گمان میکنم در چاپ اشتباه شده « در این هیئت ها » این درست میشود بعد اصلاح میکنیم اما راجع به مدت فرمودند در هیچ جا نیست این در همه جا هست وقتی که میگویند مدت درخواست فرجامی ده روز است یعنی اگر بعد از آن شکایت فرجامی بکنند از ش پذیرفته نمیشود چرا ؟ برای خاطر اینکه برای دعاوی باید یک حدی قائل شد و اینهم یک هیئت رسیدگی فوق العاده است که نباید الی الا بد طول بکشد . اگر که همه دعاوی تمام بشود یکی بعد از هشت ماه دیگر بیاید ما باید تمام این دستگاه را همینطور نگاه داریم برای اینکه کسی ممکن است دلس تا بحال نخواست است بیاید و حالا دلش خواسته بیاید در صورتیکه ما میخواهیم زودتر کلاک این کار کننده شود ما که نمیتوانیم تا آخر دنیا باقی بمانیم .

بعضی از نمایندگان - مذاکرات کافی است .

یک نفر از نمایندگان - بنده مخالفم (بعضی از نمایندگان - رأی بگیری)

رئیس - موافقین با کفایت مذاکرات قیام فرمائید (اکثر قیام نمودند) تصویب شد پیشنهادات خوانده میشود

پیشنهاد آقای بهبهانی

پیشنهاد مینمایم چون مفاد ماده هشت کاملاً در تفسیر ماده شش تأمین شده است ماده هشت حذف شود

پیشنهاد آقای مخبر فرهمند

پیشنهاد میکنم در آخر ماده ۱۸ اضافه شود اشخاصی که در خارج کشور بودند تا حصول وسائل ارسال عرض حال و مدارک میتوانند استفاده کنند

رئیس - ماده هم قرائت میشود

ماده هم - شکایت نامه باید بعنوان هیئت رسیدگی و تصفیه املاک و اگذاری در ظرف مدت شش ماه مذکور کتباً با تمام مدارک آن بدفتر هیئت رسیدگی و یا اداره ثبت محل اقامت شاکی در مقابل قبض رسید و یا به پستخانه بایست سفارشی تسلیم شود تاریخ قبض رسید دفتر هیئت رسیدگی و یا اداره ثبت و یا پستخانه تاریخ شکایت محسوب میشود

شکایات ممکن است تلگرافی هم باشد .

چنانچه هیئت رسیدگی در حوزه تشکیل شود میتواند شکایت نامه های راجع بآن حوزه را بدفتر هیئت رسیدگی آن حوزه تسلیم نمود .

رئیس - آقای بهبهانی

بهبهانی - بنده پیشنهاد داده ام

رئیس - آقای طوسی

طوسی - عرضی ندارم

رئیس - آقای طباطبائی

طباطبائی - بنده هم عرضی ندارم

رئیس - آقای اعتبار

اعتبار - در این ماده مقید میکنم که شکایات بایستی کتبی باشد و مدارک آنها باید ضمیمه شود صحیح است ولی بعد در جمله اخیر مینویسید شکایات ممکن است تلگرافی هم باشد بنده خواستم از آقای وزیر دادگستری بپرسم شکایتی که تلگرافی شد مدارک چه صورتی پیدا میکند چون مدارک باید ضمیمه باشد تلگرافی هم که ممکن است بنده فکر میکنم اصلاً با اینکه ما همه جور وسایل و پستخانه مرتب داریم و بیش از دو یا سه روز نمی کشد که هر کاغذی از هر شهری بمرکز میرسد شکایات تلگرافی چه ازومی دارد و برفرض که مدارک را هم نمیتواند ضمیمه کند مورد ندارد و عقیده دارم این جمله از این ماده حذف شود .

وزیر دادگستری - این موضوع شکایات تلگرافی بنابر تقاضای بعضی از نمایندگان بود که در کمیسیون اضافه شد بنده هم موافق نیستم باشکایات تلگرافی بهمین نظری که نماینده محترم تذکر دادند ولی از جهت اینکه حقی از کسی فوت نشده باشد بنده قبول کردم و تصور هم میکنم اشکالی که آقا کرداد شاید پیش بیاید باین معنی که ممکن است کسی شکایت بکنند و بکسی هم اخبار تعقیب بدهد و مدارک خودش را هم بعد بدهد باید پذیرفت و اما اینکه شکایت بکنند و مدارک خودش را بعد بدهد بیاورد البته نباید پذیرفت و صحیح نیست .

رئیس - آقای انوار

انوار - بنده اینجا در عبارت عرضی دارم که میخواستم آقای وزیر توضیح بدهند آخر ماده مینویسد چنانچه هیئت رسیدگی در حوزه تشکیل شود میتواند شکایت نامه های راجع بآن حوزه را بدفتر هیئت رسیدگی آن حوزه تسلیم نمود . این را بنده نفهمیدم مثلاً یک هیئت رسیدگی برود بامازندران در ساری حوزه دادرسی نیست آیا دفتر ساری قبول میکنند این شکایت را یا حوزه علیحده قبول میکنند دفتر اوست یا یک دفتر بآن هیئت سیار افزوده میشود ؟ یعنی دو دفتر است که یکی دفتر هیئت رسیدگی باشد و یک دفتر هم سیار این عبارت واضح نیست خوبست توضیح بفرمائید .

وزیر دادگستری - عرض کنم این دو دفتر نیست فقط یک دفتر است بطوریکه عرض کردم ممکن است شکایات را بدفتر مرکزی بدهند کلیه یک دفتر مرکزی برای این هیئت های رسیدگی هست شکایتهائی که میرسد مورد بررسی واقع میشود وقتی که هیئت رسیدگی تشکیل شد دنباله همین شکایات در آنجا گرفته خواهد شد و رسیدگی خواهد شد و ممکن هم هست که هیئت رسیدگی که میرود بیکی از این محل ها در ساری یا کرگان یا آمل یا بابل اینجا ها در همان هیئت هم شکایت رامیدهند و آن هیئت هم قبول میکند و رسیدگی میشود اینجا دیگر دو دفتر نیست .

جمعی از نمایندگان - مذاکرات کافی است .

جمعی از نمایندگان - رأی بگیری .

نقابت - بنده با کفایت مذاکرات مخالفم باید عرضم را بکنم بعد رأی گرفته شود .

رئیس - موافقین با کفایت مذاکرات برخیزند (اکثر برخاستند) تصویب شد . پیشنهاد آقای بهبهانی قرائت میشود :

پیشنهاد میکنم در ماده ۹ بعد از عبارت تلگرافی هم باشد عبارت زیر زیاد شود : مشروط بر اینکه تمام مدارک خود را در ظرف شش ماه به محل شکایت بفرستد .

رئیس - ماده دهم قرائت میشود :

ماده دهم - رونوشت شکایت نامه و مدارک بوسیله دفتر هیئت رسیدگی بوزارت دارائی ابلاغ میشود وزارت نامبرده

مکلف است منتها در ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ هر گونه اظهاری دارد با مدارک آن کتباً بدفتر هیئت رسیدگی تسلیم نماید.

رئیس - آقای انوار.

انوار - يك موضوعی آقای رئیس الوزرا در مجلس تذکر دادند راجع باینکه هر کس عقیده بیک موضوعی دارد در همه موضوعات عقیده اش را اعمال میکنند همینطور است چون بنده عقیده ام این است که این املاک این علاقجات شاه سابق تماماً غصب بوده است و دولت بعنوان عمومی مداخله میکند و دخل و تصرف میکند نه وزارت مالیه، خالصجات که نیست دولت بعنوان تولیت عمومی و حکومت عمومی این را در دست میگیرد از این نظر در این ماده هم که نماینده وزارت مالیه روانه میشود بنده مخالفم و بخصوص تذکر میدهم که این راه مالیه را باز نکنید زیرا این راه خطرناکی است و بقدری این مالیه چپها اشکال و ایراد میکنند و اینقدر لایحه روی میز دولت و هیئت رسیدگی میریزد که چه عرض کنم این است که چون کاملاً خود دولت و مجلس در نظر دارند که این املاک و این کار زودتر خاتمه پیدا کند والله به وزارت مالیه مداخله ندهید بگذارید کنار يك مدعی العمومی از طرف ریاست وزراء می نشیند اگر نظری دارد بیان میکنند ولی وزارت مالیه در آنجا يك دفتر بزرگی است که آقای وزیر مالیه در کمیسیون بودجه که می آید يك قام بزرگی يك مدیر ملکی در آنجا معین میکنند برای اشخاص و يك چند هزار تومانی میدهد بگوئیم چرا میگوید آقا در مجلس رأی دادند باید اینطور باشد. نه وزارت مالیه اصلاً نباید مداخله کند این است که بنده پیشنهاد کردم این ماده حذف شود.

مخبر کمیسیون - نظر کمیسیون در این ماده این بوده

است که البته آقایان تصدیق میفرمایند تمام هیئت دولت داخل در اینکار است سوابق اینکار هم بوزارت دارائی انتقال داده شده و بنابراین يك اداره مربوطه صلاحیت داری میخواهد که سوابق این امر را در آن هیئت بیاورد. اما نظر آقای انوار اگر توجه بفرمایند تأمین شده است چون اول نوشته

شده بود که نماینده وزارت دارائی دفاع میکنند ولی این اصلاح شد در کمیسیون فقط نماینده وزارت دارائی حق دارد در هیئت حاضر شود و توضیحاتی را در هیئت میدهد بنا بر این حق دفاع ندارد.

رئیس - آقای مؤید احمدی.

مؤید احمدی - عرض کنم بنظر بنده این ماده يك کبری دارد که لازم شد تذکر بدهم با آقای وزیر دادگستری و آن این است که اگر حاضر نشد چه میشود حالا در محاکم عمومی اگر طرف حاضر نشد حقتش ساقط میشود و حکم غیابی صادر میشود بآن ترتیبی که در محاکم عمومی هست اما اینجا اگر حاضر نشد معین نکرده است چه میکنند (کلالی - حقتش ساقط است) آقا پس باید در اینجا تصریح کرد که هر وقت نماینده دارائی حاضر نشد حقتش ساقط است.

وزیر دادگستری - بنظر بنده احتیاجی بتبیین مطلب ندارد در اینجا گفته شده است در ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ هر گونه اظهاری دارد با مدارک آن به هیئت رسیدگی تسلیم نماید مدت آن معین شده خارج از این مدت البته تأثیری ندارد.

جمعی از نمایندگان - مذاکرات کافی است.

رئیس - پیشنهادهای قرائت میشود.

پیشنهاد آقای بهبهانی.

پیشنهاد می نمایم در ماده ده در سطر سوم بعد از کلمه « هر گونه اظهاری دارد » نوشته شود « در حدود ماده پنج این قانون ».

پیشنهاد آقای انوار.

پیشنهاد میکنم ماده ده حذف شود.

رئیس - ماده یازده خوانده میشود.

ماده یازده - هیئت رسیدگی میتواند از دادگاهها و ادارات مربوطه و مأمورین وزارتخانهها و بنسگاههای دولتی و ملی توضیحات لازمه را بخواهد و به پرونده های وابسته مراجعه کند. در صورتیکه تحقیقی از اشخاص و یا از وضعیت ملک لازم باشد بعمل آورد. دادگاهها و ادارات و مأمورین

و بنسگاههای مذکور مکلفند پاسخ هیئت را داده و تحقیق و عملی را که بآنها رجوع شده است انجام دهند.

در دعاوی راجع بموقوفات نماینده اداره اوقاف نیز میتواند برای توضیحات و حفظ منافع وقف حضور داشته باشد.

رئیس - آقای انوار.

انوار - این ماده در واقع تشریفاتی است چون تشریفات است ایراد نیست لکن يك چیزهایی هست که مکرر در مجلس صحبت شده است که اگر تکلیفی را از برای مأمورین معین کنند و در صورت تخلف کیفری برای آن معین نکنند نتیجه نمیدهد در اینجا نوشته میشود در صورتی که تحقیقی از اشخاص و یا از وضعیت ملک لازم باشد بعمل آورد دادگاهها و ادارات و مأمورین و بنسگاههای مذکور مکلفند پاسخ هیئت را بدهند. اینجا تکلیف را ما معین کردیم ولی حقیقه هیئت رسیدگی محتاج است و جواب نمیدهد حالا کیفر آنها چه چیز است مدت آن چه قدر است خوب است قانون را طوری بکنیم که در مقام عمل يك حالت انتظاری نداشته باشد حالا هر جوری آقای وزیر دادگستری در نظر دارند بکنند این است که حالت انتظاری در این باب فراهم شود.

مخبر - آعلوری که آقای انوار انتظار دارند نگرانی در این موضوع نیست برای اینکه اگر سوابق کار را هیئت رسیدگی خواستند اگر از ادارات دولتی باشد که مکلفند بدهند و اگر ندهند تخلف از انجام وظیفه است و کیفرش معین است و یون کیفر هم هست کیفرش در قانون معین شده و ما نمی توانیم يك کیفر علیحده برایش در اینجا معین کنیم و حالا هم اشکال ندارد رجوع کنند بآنجا توضیح داده میشود.

رئیس - پیشنهاد آقای مجدذیائی قرائت میشود.

پیشنهاد میکنم در سطر سه اضافه شود همینطور اشخاص ذی نفع هم میتوانند از ادارات مختلفه و دادگاهها مدارک مربوطه را تحصیل نمایند.

۴ - بیانات آقای نخست وزیر در تعقیب بیانات

جلسه گذشته آقای دشتی و اظهارات آقای دشتی

نخست وزیر - در جلسه گذشته آقای دشتی در اینجا بعضی بیانات کردند که بنده هم حاضر نبودم در آن موقع

چیزی. جواب عرض کنم حالا برای اینکه بعضی شبهه ها حاصل نشود بنده باختصار دو کلمه عرض میکنم، در قسمت اینکه اساس مطلب بنظر ایشان در آنجا که گفتند دولت فرمالیته میخواهد بکند بنده در آن قسمت وارد نمیشوم بعقیده بنده دولت در اینجمله فرمالیته نمیکند چون فرمالیته یعنی صورت سازی وقتی دولت میگوید که املاک را با صاحبانش پس میدهم این دیگر چه فرمالیته است این عمل است و حقیقت است و معلوم میکند که این املاک که آقایان میدانند چندین میلیون قیمتش است (یک نفر از نمایندگان - چند صد میلیون) ما هیئت دولت و شما آقایان نمایندگان این چند صد میلیون دارائی و اموال را فضل و تبارک که میخواهیم بکنیم البته میخواهیم از برای اینکه حق این اشخاص است بآنها بدهیم حالا که عمل میکنیم چه فرق میکند، میگوئید و حشت داریم از اینکه تذکر بکنیم که این املاک غصب است خوب اگر غصب نبود که پس نمیدادیم بنده میخواهم عرض کنم که دولت فرمالیته نمیکند ولیکن بعضی از آقایان فرمول میخواهند درست کنند فرمول یعنی لفظ و این برای اینست که يك نتیجه ای برای مترتب بشود و این نتیجه ای را که میخواهید بموجب همین لایحه که تصویب می فرمائید البته عملی میشود و این فرمول ممکن بود مفید واقع شود در صورتیکه در موقع خودش عنوان میشد و بجا هم بود و آن موقعی بود که این معاملات را (که میفرمایند باطل است و غصب است) میکردند اگر آنوقت يك همچو فرمولی را اظهار میکردیم بجا بود که میفرمودند این معاملات صحیح نیست و غصب است و در موقعش باید بهم بخورد حالا آنوقت که این فرمول را محتاج بودند اظهار نکردیم حالا عملش را میکنیم چه عیب دارد این چه بحثی است بر دولت بنده میخواهم زیاد در این بحث وارد شوم آقای وزیر دادگستری هم آنچه لازم بود جوابهای لازم هم دادند فقط بنده میخواهم راجع به يك مطلبی که اینجا اظهار کردند که حقیقت نداشت چند کلمه عرض کنم و آن این است که حکایت کردند از قول يك کسی که گفته است در خیابان استخر حسن آباد که

گفت باشد اما مسئله حزب . مسئله حزب را بنده هم شنیده‌ام که يك حزبی درست کرده اند یا درست شده است اما بنده به دو روایت شنیده‌ام يك روایت این است که حزبی خواسته اند درست کنند که سر او حهٔ مرام آن حزب این بوده است که احترام مقام سلطنت را نگهدارند رعایت احترام مقام سلطنت این که اساساً بنظر بنده يك کار بدی نیست که يك جماعتی باشند يك حزبی باشد که مرامشان هم این باشد که احترام مقام سلطنت را حفظ کنند و بروایت دیگری که شنیده‌ام این است که خواسته اند نسبت بشخص اعلیحضرت تشویقی بکنند در اینجا بنده باید تصریح بکنم که سائیکه این کار را میخواهند بکنند یا کرده باشند عرض نمیکنم غرض داشته اند ولی شاید میتوانم عرض بکنم که دوست نادانند زیرا این مطلب مسلم است که پادشاه مملکت رئیس کل مملکت و رئیس کل ملت است ولی حزب ناچار يك قسمتی از مردم است اگر تمام مملکت باشد که حزب نیست و این مسئله مسلم است که يك کسی که رئیس تمام اهل مملکت است نمیتواند مقام خودش را تنزل بدهد باینکه رئیس يك قسمتی باشد بنابراین اگر کسی این کار را کرده است از روی غفلت و نادانی کرده ولی این منتسب بشخص شاه نمیشود اولاً بجهت اینکه بنده میدانم که ایشان این نکته را کاملاً متوجه هستند و هیچوقت درصدد این نبوده اند و شاید اطلاع هم نداشته باشند از اینکه همچو کاری شده است و این بیانی که آقای دشتی من باب نصیحت فرمودند که آنچه شنیده اند خواسته بودند نصیحت کنند البته این نصیحت جا نداشت در مجلس شورای ملی بشود بایستی بآن عده ای که این حزب را میخواهند بسازند یا ساخته اند بگویند ولی این توضیح و تذکر را بنده عرض میکنم اعلیحضرت همایونی این نکته را خوب متوجه هستند و علاوه گمان میکنم آقایان هم تصدیق داشته باشند و شاید خود اعلیحضرت همایونی این را حس کرده باشند که این پادشاه جوان که از او کسی جز یکی ندیده و بهیچکس آزاری رسانیده اند در قلوب تمام ملت ایران جا دارند و خواهند داشت (از طرف نمایندگان - صحیح است - صحیح است).

رئیس - آقای دشتی .

دشتی - اولاً قسمتی را که راجع به فرمایشته بنده عرض کردم میخواستم این نکته را بگویم که اکثریت بطوریکه در جلسه گذشته عرض کردم بر این است که معاملات اعلیحضرت شاه سابق بکلی لغو و باطل شود شما آمدید يك لایحه آوردید و فرمول ایجاد کردید میگویند آن پادشاه داده است باین پادشاه و این پادشاه داده است بدولت و دولت بمردم میدهد در صورتیکه ساده تر و بعدالت نزدیکتر و بذوق سلیم خیلی نزدیکتر بود که بگویند تمام آن معاملات لغو است این نظر اکثریت مجلس است و این هم از این نقطه نظر است که ما خواستیم يك سانسکیون اخلاقی و يك مکافات اخلاقی برای نظام و غاصب معین کنیم و يك درس عبرتی باشد برای آینده چیزی که ما گفتیم این است و تصدیق بفرمائید که قانون را باین شکل آوردن فرمایشته است . اگر قصد فورمالیته بود دولت بجهتی در ماده اول پیشنهاد بکنند تمام معاملات شاه سابق لغو است و مطابق مواد ذیل اموال مردم را بمردم پس میدهیم قصد بنده این است و تصدیق بفرمائید که این خیلی ساده تر و صحیح تر بود و خود آقای نخست وزیر در پشت تریبون اعتراف میفرمایند قصدتان از این پس دادن اعتراف باین است که غصب است خوب چه مانعی دارد که این شکل در قانون بنویسیم برای اینکه ما در تاریخ زندگایمان از این قبیل زیاد دچار بدبختی شده ایم که سلاطین مسویبند آمده اند بجای اینکه فوه و قدرتی را که از ملت گرفته اند بسلاح و مصلحت مملکت و ملت بکار بیاورند و صرف اجرای عدالت و امنیت و راحتی مردم بکنند صرف ستمگری و تعدی بحقوق مردم کرده اند البته با پیشرفت تمدن دنیا و اینکه قرن بیستم شده است و افکار در سیاست و اخلاق و اجتماع بلند شده است دیگر این فرمایشته ها معنی ندارد و ملت ایران بجز از نعمت واقعی آزادی آرامش برخوردار شود و يك خورده ملت بدبخت مزهٔ عدالت را بچشد بنا بر این باید بغاصب و ظالم بگویند تو غاصب و ظالم هستی و این ملک را از تو میگیرند و بدبختی میدهند و این سابقه هم در تاریخ ایران باشد پس

تصدیق بفرمائید که این فرمایشته است من میدانم این جوابی که آقای نخست وزیر دادند چیست بنده گفتیم فرمایشته است این فرمول را بردارید و طریقه ای که بحقیقت و عدالت نزدیکتر است اتخاذ کنید . اما ایرادی که راجع باین قضیه تاریخی گرفتند البته بنده هم این را که فرمودند شنیده‌ام و منظورم این بود که در ایران چنین چیزی رخ نداده ولی چیزی که محقق است فردريك کبیر هم يك همچو کاری کرده است و اگر بخواهم در این باب صحبت بکنیم مثل ملا تقی میشود (یکی از نمایندگان - مال انوشیروان هم بوده است) بسیار خوب بنده که نظری نداشتم اثبات شستی که نفی ما عدا نمیکنند من نظر بخصوصی نداشتم خیلی از مسائل در تاریخ چند ملت هست بنده نفهمیدم مقصود آقای رئیس الوزراء چیست مگر اینکه خواستند این راهم تصریح بکنند و خود آقای نخست وزیر که مرد فاضل متبحری هستند میدانند این قسمت که من گفته‌ام در تمام تاریخها ثبت است حالا منتسب بانوشیروان هم هست باشد آنگاه این کار را کرده باشد (هاشمی - شاهزاده شاه تیموری هم کرده است) قسمت دیگر که آقای فروغی اشاره کردند مسئله حزب است فرمودند در مسئله حزب این را قبلاً باید توضیحاً عرض کنم که از اظهار این مطلب قصد هیچگونه توهینی یا حتی جسارتی نسبت بمام اعلیحضرت نداشتم و هیچ کلمه ای که خلاف شأن مقام سلطنت باشد از زبان بنده جاری نشده است بنده میخواستم فقط این مطلب را بگویم که يك پادشاهی که مقام او را قانون اساسی تثبیت کرده است محتاج بحزب نیست حالا شما میگویند من بآن کسانی که تشکیل حزب داده اند باید نصیحت کنم که برای شاه حزب تشکیل ندهند بنده يك نکته ای را میخواستم عرض کنم که بدون اطلاع و اجازه طرف مقابل بعید بنظر میآید که يك دسته ای بروند دور هم دیگر جمع شوند و کاغذی بردارند و چاپ کنند که از شاه حمایت کنند بدون نظر این موضوع کمی قابل تأمل و تعمق است متأسفانه آنچه چیزی را که چاپ کرده بودند که یکپس دست بنده آمد داشتم والان همراهم ایست که بخوانم اما مضمونش تقریباً اینطور است اولاً

بالای کاغذ تاج سلطنتی یا شیروخورشید است و بعد مقدماتی تقریباً باین مضمون «اوست که وقتیکه در سوئیس بود همه اش بفکر میهن بود اوست که حالا که پادشاه شده است در فکر شما و ملت است اوست که فکر و روح او از روری امواج اقیانوسها مثل شعله در ابدیت منهدم شده» (خنده حضار) بعد آنوقت می نویسد بنده که امضا کننده این ورقه هستم بشرف و ناموس قسم میخورم که همیشه نسبت بشاه چنین باشم و اینجور بکنم و اطاعت بکنم امر کمیته سری را که معلوم نیست چیست وزیرش هم نام و نشان و فلان است عرض کردم متأسفانه این کاغذ همراه بیست میآورم و حضور آقای رئیس تقدیم میکنم که محفوظ باشد و اگر آقایان خواستند به بینند روی چه فرمولی این حزب را درست کرده اند ملاحظه بفرمایند بنده عرض میکنم به موجب قانون اساسی مقام سلطنت محترم است یعنی مقام سلطنت در ایران مافوق تمام افراد مملکت ما فوق احزاب است و بنیادیه منتسب بکسی باشد در آن روزی که فهمیدند باید بلافاصله جلوگیری بفرمایند چون اعلی حضرت یک شخص جوانی هستند که مورد محبت و احترام همه میباشند ممکن است یک اشخاصی یا برای تملق یا برای چاپلوسی یک چنین کاری بکنند بنا بر این مخصوصاً بآقای فروغی در رأس هیئت دولت بنیادیه بگذارند این جور چیزها دوباره شروع بشود تمام مجلس تمام ملت معتقدند باینکه اعلی حضرت همایونی پادشاه مشروطه باشند یعنی مداخله در کارها نداشته باشند (جمعی از نمایندگان - صحیح است) ولی شما نمیگذارید این کار بشود نمیگذارید این است که الان ایشان متوسل شده اند بآن ماده قانون اساسی که میگوید فرماندهی کل قوا بپادشاه است و باستاند آن میگویند تمام عزل و نصب و مسائل قشوی و جنگی با نظر اعلی حضرت باید باشد در صورتیکه خودتان میدانید که این مسئله مخالف است با آن اصلی که مسؤلیت وزراء را معین میکنند وزیر در مقابل مجلس مسئول است و وقتیکه مسئول است باید کارهایش را مطابق نظر خودش انجام بدهد و خودش عزل و نصب کند. مسئله فرماندهی کل قوا برای ایام جنگ است و بیشتر جنبه تشریفاتی دارد و الا

شخص پادشاه چه لزومی دارد که مداخله در مسائل جنگی میکند. آقای فروغی شما مشروطه بخواید هستید شما بقول خودتان از موالید مشروطیت هستید شما شخص عاقل شریف بزرگ یا کدامنی هستید شما باید با اعلی حضرت همایونی این نکته را حالی کنید که از م ندارد این کارها را بکنند. وزارت جنگ در مقابل مجلس مسئول است اگر میخواهید مجلس و مشروطه درست شود و الا اگر میخواهید بوضع سابق برگردید آن هم مسئله ایست ولی اگر میخواهید مجلس و مشروطیت درست شود مداخلات اعلی حضرت در امور وزارتخانه ها باید محدود شود کابینه در کاخ سلطنتی تشکیل دادن و در این جور چیزها مزاحم اعلی حضرت شدن اینها مسائلی است که با اساس مشروطیت لطمه میزند. در این مراحل بنده بیش از این صحبت نمیکنم چون قصد شما این بود که زیاد صحبت نشود بنده هم صحبت نخواهم کرد ولی این را میخواستم عرض کنم که بنده در این صحبت کردن خدا شاهد است سرسوزنی نسبت با اعلی حضرت همایونی نظر سوء نباید ندارم یا هیچ نظر و غرضی ندارم پادشاه جوان است بگذارید تحت تأثیر تملق و چاپلوسی و شائنائی واقع شوند و اما نکته ای را که با کمال طعنه و جلال فرمودید که بر خلاف حقیقت است حالا بنده ثابت میکنم آقای منصف دوست بنده خودش عضو انجمن شهرداری است در چهار ماه پیش از این ایشان برای بنده نقل کردند که زنی آمده بانجمن شهرداری متظلم شده اینها دو خواهر یاسه خواهر بودند که یکی از آنها آمده و شکایت کرده اند که در منزلش که مقابل خیابان استخر است... (منصف - منتهی در مجلس اشتباه کرده اید) بانجمن شهرداری شکایت کرده است و گریه زاری که ملکش را در حدود سی و هشت فران و این حدود خریده اند مال سه چهار ماه پیش از این است درست یادم نیست و حالا قصدمان در اینجا موضوع خاصی نیست آقای نخست وزیر قصدمان این است که طرز فکر و عمل و این سابقه ای که اعلی حضرت رضا شاه پهلوی بزور از مردم مالشان را میگریخت کم کم باطراف ایشان هم سرایت کرده بود (چند نفر از نمایندگان - صحیح است) ما میگوئیم که آهیم مشمول

این قانون شود بالاتر عرض کنم از افراد خیاندان سلطنتی شاهپورها و شاهدختها به دامادها نیز سرایت کرده بود شما موضوع اتومبیلهای بویک و شورلت و اینها را میدانید من خودم در شرکت راه پیم دیدم که از صد تا اتومبیلی که خواسته بودند پنجم و چندتاش را دربار خواسته بود باسم این شاهزاده و آن شاهزاده و شوفرها و پیشخدمتها برای اینکه قیمت آنها در حدود نه هزار تومان بوده و در خارج ۱۴ و ۱۵ هزار تومان میفر و خنند در هر صورت قصد ما از این صحبت ها این است که اگر از این راهها به حقوق مردم تعدی شده باشد جبران شود.

نخست وزیر - آقای دشتی نمایانم چرا عصبانی شدند در صورتیکه بنده نسبت با ایشان بی ادبی که نکردم و خلافی که نگفتم. در خصوص این مطلب اساسی که راجع با مالک فرمودند این فرق سلیقه است بنده که عقیده ام این است مطابق این قانون اموال را ب مردم پس بدهیم معنایش این است که این اشخاص را صاحب این املاک میدانیم و میخواهیم بهشان پس بدهیم (عده از نمایندگان - صحیح است) و در خصوص همین زمین خیابان استخر و حسن آباد بنده مقصودم این بود که البته درست است که یک املاکی غصب شده است این املاک و خیلی است و خود ما مورین اعلی حضرت شاه سابق دستگانشان هم کرده اند اما آقا میفرمایند مجلس شورای ملی حالا تازه میخواهد تأسیس یک اساسی را بکنند که مال کسی را غصب نکنند متأسفانه سالها و قرنها است که این اساس تأسیس شده. بنده و شما میگوئیم مال کسی را نباید غصب کرد متأسفانه بشر اینطور است قادر که شد متعدی هم که شد تعدی میکند بر خلاف حق بر خلاف حکم خدا بر خلاف حکم پیمبر بر خلاف قوانین مجلس شورای ملی و هر چه باشد میکند خوب او میکند باید جلویش را گرفت یا همانموقع

با بعد از آنکه کرد اگر آنوقت که میکنند نمیتوانند جلوش را بگیرند بعد جلوش را بگیرند در باب خیابان استخر یک چیزی که درست است باید گفت اما نباید یک چیزی را هم که حقیقت ندارد گفت بنده عرض کردم در خیابان استخر حسن آباد و آن نواحی ابتدا زمینی بنام ملکه خریده شده اعم از اینکه ارزان خریده باشد یا گران خریده باشند این چیزی هم که میفرمایند عرض کردم جزو مستغلات عزیز خان خواجه بوده است حالا در خصوص حزب و شاه و مشروطه و اینها هم که بنده تصدیق کردم و قول شما را تأیید کردم منتهی یک چیز هست آیا شما تصور نمیفرمایید که کسانی هم باشند که این کار را کرده باشند بقصد اینکه یک همچو وهنی بمقام سلطنت وارد بیاورند (هاشمی - ممکن است) اینکه ممکن است که مردم بمحض اینکه این چیز را دیدند حمل بکنند که شاه میخواهد برای خودش حزب درست کند در صورتیکه شاه تصدیق دارید و میدانید آنقدر میدانند که رئیس کل مملکت و ملت است (صحیح است) در هر صورت بنده مقصودم این بود که این مطلب گفته شود همه کس بدانند که شاه در صدد ساختن حزب نیست و آقای دشتی هم که توضیح دادند که قصد تو همین بمقام سلطنت نداشته اند (صحیح است - صحیح است)

۴ - موقع و دستور جلسه بعد - ختم جلسه

جمعی از نمایندگان - ختم جلسه

رئیس - دو سه نفر از آقایان اجازه خواسته اند.

نمایندگان - ختم جلسه

رئیس - جلسه آینده روز پنجشنبه بیست و سوم بهمن سه ساعت پیش از ظهر دستور بقیه شور لایحه املاک و گذاری.

(مجلس پنجاه دقیقه بعد از ظهر ختم شد)

رئیس مجلس شورای ملی - حسن اسفندیاری